

Arş. Gör. Ahmet KARA

*Dicle Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Diyarbakır/TÜRKİYE
karaamet43@gmail.com*

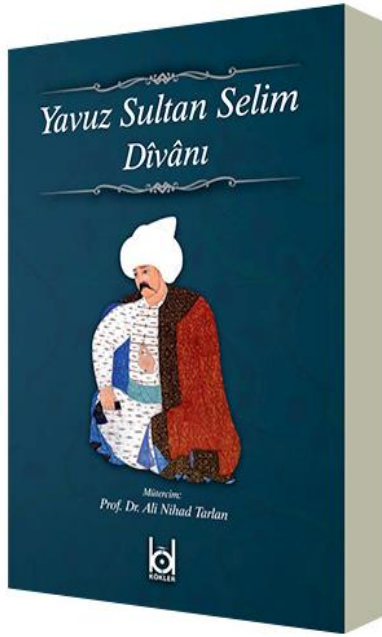
ORCID ID: 0000-0003-1082-417X

KİTÂBİYÂT

BOOK REVIEW

**YAVUZ SULTAN SELİM DİVANI
TERCÜMESİNİN YENİ BASKISI ÜZERİNE**

(Yavuz Sultan Selim Divanı, Mütercim: Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, Kökler
Yayınevi, İstanbul 2017, 416 sayfa.)

Anadolu'da Farsça şiir söylemek Selçukluların bu topraklara egemen olmaya başlamasıyla yayılmaya başlamış ve resmiyet kazanmıştır. Osmanlı devletinin kurulması ve güçlenmesiyle Osmanlı padişahları tarafından da hem Fars dili hem de Farsça şiir söyleyen şairler desteklenmiştir. Osmanlı padişahları da Farsça şiirler yazmışlar hatta kimisi Farsça Dîvân meydana getirmişlerdir. Bu padişahlardan birisi de Yavuz Sultan Selim Han'dır.

Babasını tahttan indirerek yerine geçen Yavuz Sultan Selim'in güçlü bir şairlik yönü bulunmaktadır. Yavuz döneminde Şah İsmail'in zulmü nedeniyle birçok İranlı şair ve bilgin Anadolu'ya kaçtı. Sünnî şair ve bilginler inançlarından

vazgeçmedikleri takdirde ya öldürülüyorlardı ya da İran'dan kaçıyorlardı. Bunların bir kısmı Hindistan'a, bir kısmı Maveraünnehir'e, bir kısmı da Anadolu'nun yolunu tuttu. Anadolu'ya gelen ilim ve edeb erbabına gerekli değeri veren Yavuz, Farsça söyleyen şairleri teşvikten geri durmuyordu. Kendisi de Farsça şiir söylüyordu, Farsça divanında 2000 beyit vardır. (Aydın, 6/2002, s.45-56)

Yavuz Sultan Selim Dîvân'ının Farsça olarak ilk baskısı 1888-89 senesinde İstanbul'da yapıldı. İkinci Farsça baskısı ise Alman İmparatoru'nun emri ile 1904'de Berlin'de yayınlandı. Farsça olarak üçüncü baskısı ise İran'da gerçekleştirildi. Bu bütün şeklinde basılan dîvânların dışında İstanbul'da Kadîrî Şeyhî Şeyh Vasfî tarafından Dîvân'dan yaptığı seçmelerin tercümesi ile oluşturduğu ve "Bârîka" ismini verdiği bir eser de mevcuttur. Farsça Dîvânın ilk

tercümesi Ali Nihad Tarlan tarafından 1946 yılında yapılmıştır. “Tespit edilen 16 nüshası bulunmaktadır. Dîvânda 2 münâcât, 1 nât, 333 gazel bulunmaktadır.”(Aydın, 6/2002, s.45-56)

“Bu tercümede; 1904 senesinde Strasburg Üniversitesi Şark dilleri profesörü; (Pavl Horn) tarafından yedi nüsha¹ karşılaştırılarak vücûda getirilen ve Almanya imparatoru “İkinci Vilhelm”in emriyle Berlin Devlet Matbaası’nda gayet nefis bir şekilde tabettirilip İkinci Abdülhamîd’e hediye edilen nüsha esas ittihaz edilmiştir. Tereddüt ettiğimiz bazı noktaları Millet kütüphanesi’ndeki nüsha ile karşılaştırdık.”(Tarlan, 1946, s. 4.) Ali Nihad Tarlan Dîvânın önsözünde eseri yayına hazırlarken izlediği metodun bu şekilde olduğunu açıklamıştır.

Yavuz Sultan Selim Dîvânı’nın 1946 yılında basılan kitabın önsözünde Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan şöyle demiştir: “Onun manevi sîmâsını şiirlerinde buluruz. Türkçe şiirlerini ve mümkün olduğu kadar sâde bir dille Türkçeye çevirdiğimiz Farsça Dîvânını okuyacak olanlar bu sîmâyı ruhlarında esâsen tersim edecekleri için onların bu derûnî hükümlerine müdâhale etmeyecek; yalnız bu eseri o günkü sanat telâkkisi içinde mütâlâa etmenin daha doğru olacağını kayd ile iktifâ edeceğiz.” (Tarlan, 1946, s. 4.)

Bu çalışma kapsamında incelenen baskı ise 2017 yılında yapılmıştır. Bu yeni neşirde eserin ilk baskısına eklemeler yapılmıştır. İlk sayfalara takdim kısmı olarak Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan’ın Yavuz Sultan Selim’in şairliğiyle alakalı ifadelerine yer verilmiş ve Dîvân’ın çeşitli bölümlerindeki çevirilerden örnekler aktarılmıştır. Daha sonra Salih Mirzabeyoğlu’nun Yavuz Sultan Selim hakkındaki şu sözlerine yer verilmiştir:

“İran’ı ayaklar altına aldığı gibi, -ehl-i sünnet muradıyla, kuru cihangirlik değil.- “Hâdimü’l-Harameyn: Haremeyn’in Hizmetçisi” ve “Sultânü’l-Arab ve Acem” ünvanlarının sahibi... Harameyn: İki mukaddes harem. Müşrik ve kâfirlere yasak olan mukaddes Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere... Bütün saltanatı, cihâd çilesiyle geçti; İran seferinden maksadını, “bizim perişanlığımız, gönülleri birleştirmek içindir.” mısrasında belirttiği gibi, İslâm ittihadını sağlamak için yapmıştır.

“Anadolu’da en güzel Farsça söyleyen biridir.” denecek kadar, Farsça’ya vâkıf... Türkçe şiirleri bunun yanında... İbn-i Kemâl isimli zâtın, onun için söylediği mersiyede belirttiği vasıf:

Hayf Sultân Selim’e yüzbin hayf
Hem kalem ağlasun ana hem seyf

Seyf: Kılıç... Kendisinin, “Yarabbi, bu Pâdişâhlık sana yaraşır. Çünkü her Pâdişâh’ın sığınacağı sensin.” münâcâtı, bir levha ile türbesine asılmıştır. Üstâdım’ın “her sahâbî’nin kılıcı, şiir kımında saklıdır.” demesinden mülhem, Koca Yavuz’da yüreğin iki tarafından da büyük bir pay... Kendisi için, “O, Osmanlı Sultanlarının en büyük şâiridir.” demiştir.

¹ 1. Prusya Hükümeti Kıral Kütüphanesi; 2. Müze Britanik; 3. Upsala Kıral Kütüphanesi; 4. İstanbul Hamidiye Kütüphanesi; 5. İstanbul Esad Efendi Kütüphanesi; 6. İstanbul Fâtiha Kütüphanesi; 7. Paris (Bibliyotek Nasyonal)

Büyük siyasetçi, büyük kumandan, büyük silahşör; keyfiyetle tam bir erkek güzeli... Şiir gibi adam, vesselam.” (Mirzabeyoğlu, 2006, s. 470-471)

Takdim kısmının son bölümünde Dîvânın yeniden basılmasında destek olan Prof. Dr. Günay Kut, Haydar Murad Hepsev ve Prof. Dr. Orhan Bilgin’e teşekkür edilmiştir. Takdim kısmından sonra Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Hocanın Dîvân için yazmış olduğu önsöze yer verilmiştir. Daha sonra Abdurrahman Hacimelek tarafından hazırlanmış olan Yavuz Sultan Selim hakkında kırk sayfadan oluşan özet bir biyografi ilave edilmiştir. Biyografi kısmının sonunda Yavuz Sultan Selim’in şu beyti aktarılarak Dîvân kısmına geçilmiştir:

خوان عشقست سلیمی فلک و جمله جهان

کاش آیند همه خلُق مهمانی ما²

“Selimî, felek ve bütün dünyâ aşk sofrasıdır.
Keşke bütün halk bizim soframıza misâfir olsa.” (Tarlan, 2017, s.60)

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Yavuz Sultan Selim’in şairliği ve şiirleriyle ilgili açıklamalarında demiştir ki: “Şair Sultan Selim üzerinde büyük İran şairlerinden Hâfız, Sâdî, Selmân ve Câmî’nin çok tesirleri görülür. Fakat bütün bunların fevkinde onun çok ihtirashı, bazen şahâne ve her duygusunda en ileri giden şahsiyetini görmemek kabil değildir. Birçoğunun günlük hâdiseler üzerine yazıldığı hissedilen bu şiirler incelenirse aşka karşı ne derece âciz ve zebûn olduğu görülür. Bu düşkünlük, büyük bir ihtirâsı ifade ettiği için biz onun siyâsî hayatı ile şiirleri arasında bir tezat göremiyoruz.” (Tarlan, 1946, s.4)

Aşağıda verdiğimiz gazel örneklerinde de görüldüğü gibi Ali Nihad Tarlan Hocanın çevirileri sade ve anlaşılır tarzda kelime kelime çeviri yapılmış ve şiirsellik arka planda tutulmuştur. Şiir çevirilerinde aruz ölçüsü veya hece ölçüsü gibi görsellikten ziyade daha kolay anlaşılması için nesir metin gibi çeviri yapılmıştır.

Gazel 43

در دل این دارم که جان خود کنم صرفِ حبیب

من بر آنم تا چه باشد از قضا آحر نصیب

Maksadım sevgili uğruna canımı vermektir.
Ben buna azmettim; bakalım Mevlâ ne gösterir.

زود می آمد که دردم را دوا سازد مکر

باز گشت در بچشم خون فشان مسکین طیب

Derdime devâsaz olmak için koşa koşa gelen zavallı hekim,
kapımdan kan ağlayarak döndü gitti.

صد ملامت میکشد در بند زلف او دلم

² Yavuz Sultan Selim Dîvânı, Berlin Devlet Matbaası, 1904, s.24.

وای بر شخصی که هم مظلوم باشد هم غریب

Gönlüm onun zülfünün tuzağına tutulmuş, herkesten hakâret görüyor,
ona levmediyorlar.

Hem gurbete düşen hem zulüm gören; insanın vay hâline.

بس که من از دیدهٔ دل محو روی آن مه ام

مینماید پیش دل این دیدهٔ ظاهر رقیب

O ay yüzlü sevgilinin güzelliğine gönül gözü ile o kadar hayrânım ki
gönlüm,

karşısındaki bu maddî göze rakip nazarı ile bakıyor.

زاهد از دَیرم چه میخوانی مسجد عالمست

شیخ گوید الصَّلوت و رند گوید الصلیب

Ey zâhit, beni kiliseden niye mescide çağırıyorsun,
bu bir âlemdir. Şeyh (esselât) rind ise (essalip) der durur.

چون بینم روی یار از خود رود صد بار دل

با چنین دل ای سلیمی من که وصلِ حبیب³

Sevgilinin yüzünü görür görmez gönlüm yüz defa kendinden geçiyor.

Ey Selimî, böyle bir gönülle sen nasıl ondan visâl
isteyebilirsin.(Tarlan, 2017, s.110)

Gazel 213

نه بی آن مه غم از درماندگی خویشتن دارم

نه میمیرم بلا از زندگی خویشتن دارم

O ay yüzlü sevgilimden ayrı çektiğim ızdırabtan şikâyet etmiyorum,
ölemiyorum, bana asıl belâ hayatımdan geliyor.

شم فرخنده میسازد سی تاریکی هجران

چه وحدتها کز ان فرخندگی خویشتن دارم

Ayrılığın karanlığı gecelerimi çok mübârek bir hâle getiriyor.
Bu kudsîyet bana vahdetin ne tecellîlerini ilhâm ediyor.

مگویدید که از چشمش ز بیماری نپرسدی

که من خد خجالت از شرمندگی خویشتن دارم

Bana, “onun gözünün hastalığını niye sormadın” demeyiniz.
O andaki utancımın şimdi utanıyorum.

شدم دارندهٔ لعل و گهر از دیدهٔ گریان

ولی رسوائی از دارندگی خویشتن دارم

Ağlayan gözüm birçok lâ’l ve inciye mâliktir.
Fakat bu zenginliğim beni rüsvâ etti.

³ Yavuz Sultan Selim Dîvânı, Berlin Devlet Matbaası, 1904, s.25.

نمیخواهم سلیمی پادشاهی بنده یارم

که من شاهنشهی از بندگی خویشتن دارم⁴

Selimî pâdişâhlık istemiyorum. Yârimin kölesiyim.
Ben bu köleliğimden dolayı şehinşâhım. (Tarlan, 2017, s.280)

Yavuz Sultan Selim Han'ın Dîvânı dikkatli incelendiğinde onun şiirlerindeki İlâhî aşk açıkça görülmektedir. Ali Nihad Tarlan Hoca'nın çevirilerinde o şiirlerdeki yoğunluk tam olarak hissedilememektedir. Eserin yeni baskısında eski baskıya ek olarak gazellerden sonra lügat kısmı eklenmiştir.

Kaynaklar

Aydın Şadi, Farsça Divan Sahibi Osmanlı Sultanları ve Divanlarının Nüshaları, Nüsha dergisi, 6/2002.

Mirzabeyoğlu, Salih, Büyük Muztaribler “Düşünce Tarihine Bakış”, İbda Yayınları, İstanbul, 2006.

Tarlan, Ali Nihad, Yavuz Sultan Selim Dîvânı, Kenan Mat., İstanbul, 1946.

Tarlan, Ali Nihad, Yavuz Sultan Selim Dîvânı, Kökler Yayınları, İstanbul, 2017.

Yavuz Sultan Selim Dîvânı, Berlin Devlet Matbaası, Berlin, 1904.

⁴ Yavuz Sultan Selim Dîvânı, Berlin Devlet Matbaası, 1904, s. 89.